

Sygn. akt I CSK 4941/22

POSTANOWIENIE

Dnia 19 października 2022 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Tomasz Szanciło

w sprawie z wniosku A. S.
z udziałem H. P.
o zniesienie współwłasności,
na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej w dniu 19 października 2022 r.,
na skutek skargi kasacyjnej uczestnika
od postanowienia Sądu Okręgowego w Krakowie
z dnia 24 marca 2021 r., sygn. akt II Ca 1800/20,

1. **odmawia przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania;**
2. **zasądza od H. P. na rzecz A. S. kwotę 2.700 zł (dwa tysiące siedemset złotych) tytułem zwrotu kosztów postępowania kasacyjnego;**
3. **przyznaje r. pr. M. J. od Skarbu Państwa - Sądu Okręgowego w Krakowie kwotę 2.700 zł (dwa tysiące siedemset złotych), w tym należny podatek VAT, tytułem kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej uczestnikowi z urzędu w postępowaniu kasacyjnym.**

UZASADNIENIE

W związku ze skargą kasacyjną uczestnika postępowania H. P. od postanowienia Sądu Okręgowego w Krakowie z 24 marca 2021 r. Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zgodnie z art. 398⁹ § 1 k.p.c. Sąd Najwyższy przyjmuje skargę kasacyjną do rozpoznania, jeżeli w sprawie występuje istotne zagadnienie prawne, istnieje

potrzeba wykładni przepisów prawnych budzących poważne wątpliwości lub wywołujących rozbieżności w orzecznictwie sądów, zachodzi nieważność postępowania lub skarga kasacyjna jest oczywiście uzasadniona. Tylko na tych przesłankach Sąd Najwyższy może oprzeć rozstrzygnięcie o przyjęciu lub odmowie przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania.

W judykaturze wielokrotnie wypowiedziano się na temat charakteru skargi kasacyjnej (zob. np. postanowienia SN: z 13 czerwca 2018 r., II CSK 71/18; z 15 kwietnia 2021 r., I CSK 43/21; z 25 sierpnia 2021 r., II CSK 216/21). Wskazano m.in., że skarga kasacyjna została ukształtowana w przepisach kodeksu postępowania cywilnego jako nadzwyczajny środek zaskarżenia, nakierowany na ochronę interesu publicznego przez zapewnienie rozwoju prawa, jednolitości orzecznictwa oraz prawidłowej wykładni, a także w celu usunięcia z obrotu prawnego orzeczeń wydanych w postępowaniu dotkniętym nieważnością lub oczywiście wadliwych, nie zaś jako ogólnie dostępny środek zaskarżenia orzeczeń umożliwiający rozpoznanie sprawy w kolejnej instancji sądowej.

Koniecznej selekcji skarg pod kątem realizacji tego celu służy instytucja tzw. przedsądu, ustanowiona w art. 398⁹ k.p.c., w ramach której Sąd Najwyższy dokonuje wstępnej oceny skargi kasacyjnej. Ten etap postępowania przed Sądem Najwyższym jest ograniczony – co należy podkreślić – wyłącznie do zbadania przesłanek przewidzianych w art. 398⁹ § 1 pkt 1-4 k.p.c., nie zaś merytorycznej oceny skargi kasacyjnej. W razie spełnienia co najmniej jednej z tych przesłanek przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania jest usprawiedliwione.

Wniosek o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania skarżący oparł na przesłance uregulowanej w art. 398⁹ § 1 pkt 1 k.p.c. Przesłanka ta nie została jednak spełniona.

W tym kontekście Sąd Najwyższy wskazuje, że skarga kasacyjna stanowi nadzwyczajny środek zaskarżenia. Jego rozpoznanie nie ma charakteru postępowania w ramach trzeciej instancji. Służy realizacji konstytucyjnych i ustawowych zadań Sądu Najwyższego, wśród których pozostają przede wszystkim nadzór nad działalnością sądów powszechnych i wojskowych w zakresie orzekania (art. 183 ust. 1 Konstytucji RP). Zgodnie z art. 1 ustawy z dnia 8 grudnia 2017 r. o

Sądzie Najwyższym (t.j. Dz.U. z 2021 r., poz. 1904 ze zm.) jego obowiązki obejmują zapewnienie jednolitości orzecznictwa i rozstrzyganie zagadnień prawnych. Tym właśnie celom wypada podporządkować także rozstrzyganie skarg kasacyjnych.

Istotnym zagadnieniem prawnym w rozumieniu art. 398⁹ § 1 pkt 1 k.p.c. jest zagadnienie nowe, nierozwiązane dotąd w orzecznictwie, którego rozstrzygnięcie może przyczynić się do rozwoju prawa. Odwołanie się do tej przesłanki przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania wymaga – jak wynika z orzecznictwa Sądu Najwyższego – sformułowania tego zagadnienia z przytoczeniem wiążących się z nim konkretnych przepisów prawnych oraz przedstawienia argumentów świadczących o rozbieżnych ocenach prawnych (zob. np. postanowienia SN: z 7 czerwca 2005 r., V CSK 3/05; z 25 maja 2021 r., II CSK 96/21). Ponadto, w judykaturze Sądu Najwyższego utrwalił się pogląd, że wskazanie przyczyny określonej w powołanym przepisie nakłada na skarżącego obowiązek przedstawienia zagadnienia o charakterze abstrakcyjnym wraz z argumentami prowadzącymi do rozbieżnych ocen prawnych, wykazania, że nie zostało ono rozstrzygnięte w dotychczasowym orzecznictwie, a wyjaśnienie go ma znaczenie nie tylko dla rozstrzygnięcia tej konkretnej sprawy, ale także innych podobnych spraw, przyczyniając się do rozwoju prawa. Nie może mieć charakteru kazuistycznego i służyć uzyskaniu przez skarżącego odpowiedzi odnośnie do kwalifikacji prawnej szczegółowych elementów podstawy faktycznej zaskarżonego orzeczenia (zob. m.in. postanowienia SN: z 11 stycznia 2002 r., III CKN 570/01, OSNC 2002, nr 12, poz. 151; z 30 kwietnia 2015 r., V CSK 598/14; z 15 kwietnia 2021 r., I CSK 720/20). Występowanie w sprawie istotnego zagadnienia prawnego w zasadzie powinno spełniać wymagania stawiane zapytaniu przedstawianego przez sąd drugiej instancji w razie powstania poważnych wątpliwości (art. 390 § 1 k.p.c.), których nie można rozwiązać za pomocą powszechnie przyjętych reguł wykładni prawa (zob. np. postanowienia SN: z 24 października 2012 r., I PK 129/12; z 8 maja 2015 r., III CZP 16/15, Biul. SN 2015, nr 5). Zagadnienie to nie może być przy tym pozorne, czyli m.in. nie może stanowić próby obejścia dokonanych przez sądy ustaleń faktycznych i oceny dowodów (art. 398³ § 3 i art. 398¹³ § 2 k.p.c.).

Występowania istotnego zagadnienia prawnego skarżący upatruje w konieczności udzielenia odpowiedzi na pytania: „(1) czy w świetle art. 5 k.c. możliwe jest przyznanie rzeczy jednemu ze współwłaścicieli bez obowiązku spłaty pozostałych współwłaścicieli, (2) czy w świetle art. 5 k.c. za podstawę orzeczenia i nieodpłatnym zniesieniu współwłasności nieruchomości może zostać uznana sytuacja zdrowotna, życiowa i materialna uczestnika postępowania, (3) czy negatywną przesłanką przyznania jednemu ze współwłaścicieli bez obowiązku spłaty pozostałych współwłaścicieli jest w świetle art. 5 k.c. duża wartość rzeczy?”.

Skarżący nie sformułował żadnych zagadnień prawnych w formule wyżej przedstawionej, jego wywód nie zawiera żadnej argumentacji prawnej, a wyartykułowane wątpliwości nie są natury prawnej. W istocie powyższe zagadnienia prawne są pytaniami o trafność stanowiska Sądu Okręgowego wyrażonego w związku z rozstrzygnięciem tej konkretnej sprawy i polemiką z tym stanowiskiem. Zostały one odniesione do stanu faktycznego i przebiegu postępowania w tej sprawie, a skarżący nie wykazał ich bardziej ogólnego znaczenia. Przy czym rozstrzygnięcie istotnego zagadnienia prawnego nie może się sprowadzać do odpowiedzi na zarzuty skierowane pod adresem zaskarżonego orzeczenia ani też do odpowiedzi na wątpliwości skarżącego, które można wyjaśnić za pomocą obowiązujących reguł wykładni bądź w drodze prostego zastosowania przepisów (zob. postanowienie SN z 28 grudnia 2004 r., I UK 187/04). Tymczasem skarżący sformułował w istocie pytania, których kazuistyczny sposób ujęcia wskazuje, że nie mają one charakteru abstrakcyjnego, syntetycznego i uniwersalnego, lecz odzwierciedlają jedynie zarzuty w stosunku do rozstrzygnięcia Sądu *meriti*.

Zauważenia także wymaga, iż wszystkie zaprezentowane przez skarżącego zagadnienia w istocie zmierzały do pytania o możliwość przyznania mu spółdzielczego własnościowego prawa do lokalu mieszkalnego (w wyniku zniesienia współwłasności) bez obowiązku spłaty wnioskodawczyni – z uwagi na jego sytuację zdrowotną, życiową oraz materialną.

Możliwość miarkowania wysokości spłaty w przypadku podziału majątku wspólnego była już przedmiotem orzecznictwa Sądu Najwyższego. Przyjmuje się,

że wysokość spłaty należnej w związku z wyrównaniem udziałów przy podziale majątku wspólnego może być obniżona na podstawie art. 5 k.c. (zob. np. postanowienie SN z dnia 25 maja 1998 r., I CKN 684/97). Przy czym nie powinno budzić wątpliwości, że obniżenie spłaty w ramach jej miarkowania może zostać zredukowane również do zera, po przeprowadzeniu stosownej oceny materiału dowodowego.

Należy podkreślić, że aby doszło do miarkowania spłaty, o jakiej mowa w art. 212 § 2 k.c., muszą zaistnieć przesłanki (wyjątkowe okoliczności) do ustalenia, że domaganie się przez uczestnika spłaty wkładu w pełnej wysokości stanowi nadużycie prawa (zob. postanowienia SN: z 25 maja 1998 r., I CKN 684/97; z 22 stycznia 2009 r., III CSK 251/08). Nie każda zatem okoliczność będzie stanowić wystarczające uzasadnienie do miarkowania wysokości należnej spłaty, a tym bardziej pozbawienia jej w ogóle osoby uprawnionej (byłego współwłaściciela). Nie sposób bowiem pominąć, że zasadą jest korzystanie z prawa podmiotowego, zaś zastosowanie art. 5 k.c. następuje zupełnie wyjątkowo.

Konieczność zaistnienia takich wyjątkowych okoliczności zdaje się zauważać skarżący, który również powołuje powyżej wskazane orzecznictwo Sądu Najwyższego. Ma ona zatem, wbrew przytoczonym zagadnieniom prawnym, świadomość możliwości miarkowania spłaty, ale wyłącznie w przypadku zaistnienia wyjątkowych okoliczności. Uznać zatem należy, że skarżący w istocie próbuje w skardze kasacyjnej zakwestionować ustalenia faktyczne dokonane przez Sądy *meriti*, co, jak wskazano, nie jest możliwe na etapie postępowania kasacyjnego, jak również ocenę, iż nie zaistniały wyjątkowe okoliczności, które wiązałyby się z nadużyciem prawa w związku z przyznaniem wnioskodawczyni należnej jej spłaty.

W orzecznictwie Sądu Najwyższego przyjmuje się także, że zasady współżycia społecznego w rozumieniu art. 5 k.c. są pojęciem pozostającym w nierozłącznym związku z całokształtem okoliczności danej sprawy i w takim całościowym ujęciu wyznaczają podstawy, granice i kierunki jej rozstrzygnięcia w wyjątkowych sytuacjach, które przepis ten ma na względzie. Dlatego dla zastosowania tego przepisu konieczna jest ocena całokształtu szczególnych okoliczności danego wypadku w ścisłym powiązaniu nadużycia prawa z konkretnym

stanem faktycznym (zob. np. wyroki SN: z 22 listopada 1994 r., II CRN 127/94; z 2 października 2015 r., II CSK 757/14). W konsekwencji, stosowanie klauzuli generalnej z art. 5 k.c. pozostaje domeną sądów *meriti*, a Sąd Najwyższy w postępowaniu kasacyjnym mógłby zakwestionować oceny tych sądów tylko wtedy, gdyby były one rażąco błędne i krzywdzące (zob. np. postanowienie SN z 21 grudnia 2021 r., IV CSK 578/21).

Sądy obu instancji zajęły się zastosowaniem art. 5 k.c. w realiach niniejszej sprawy, jak tego chciał skarżący. Uczestnik postępowania nie przedstawił jednak takiej argumentacji, która uzasadniałaby ocenę, że Sąd Okręgowy, który odstąpił od zastosowania art. 5 k.c., dopuścił się kardynalnych błędów. Sąd ten w motywach rozstrzygnięcia wyjaśnił dokładnie przyczyny, dla których uznał, że w niniejszej sprawie nie zachodzą wyjątkowe okoliczności, które uzasadniałyby zastosowanie powołanego przepisu. Uczestnik bowiem (na co sam wskazuje) jest osobą pracującą, posiadającą możliwości zarobkowania. Zgodzić należy się również z Sądem *meriti*, że wyjątkową okolicznością nie jest także choroba, na którą powołuje się skarżący; nie umniejszając bowiem jej wadze, zauważenia wymaga, iż skarżący podjął leczenie, a stan, w jakim obecnie się znajduje, nie przeszkadza mu w aktywności zawodowej, jak również realizacji zadań dnia codziennego, w tym opiece nad synem. Nie ma zatem podstaw do pozbawienia wnioskodawczyni należnej jej spłaty, w szczególności w przypadku, w którym uczestnik otrzymał składnik majątkowy o znacznej wartości, którym może dowolnie dysponować.

Podkreślenia także wymaga, że Sąd Najwyższy nie jest uprawniony na etapie postępowania kasacyjnego do ponownego badania zgromadzonego w sprawie materiału dowodowego, w tym ponownej oceny sytuacji zdrowotnej, życiowej oraz materialnej skarżącego, bowiem kwestie te składają się na ustalenia faktyczne. Już tylko te okoliczności skutkują niemożnością przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania, gdyż pod pretekstem kwalifikowanego naruszenia prawa materialnego nie można zmierzać do podważenia dokonanej w sprawie oceny dowodów (zob. np. postanowienie SN z 9 sierpnia 2018 r., II PK 213/17).

Jedynie na marginesie można wskazać, bo nie było to przedmiotem przedstawionych zagadnień prawnych, w odniesieniu do zabezpieczenia spłaty

hipoteką przymusową na nieruchomości, że skarżący sam sobie przeczy. Z jednej strony twierdzi bowiem, że hipoteka nie jest zasadna, mając na uwadze jego sytuację życiową i majątkową, a więc że jest w stanie spłacić byłą współwłaścicielką kwotą, jaka została jej przyznana (niemal 190.000 zł; s. 17 skargi kasacyjnej), a z drugiej strony podnosi, że jego sytuacja uzasadnia zastosowanie art. 5 k.c. przez pozbawienie wnioskodawczyni należnej jej kwoty, a przynajmniej rozłożenie tej kwoty na raty.

Z przytoczonych względów Sąd Najwyższy, na podstawie art. 398⁹ § 2 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c., odmówił przyjęcia do rozpoznania skargi kasacyjnej, nie znajdując też okoliczności, które w ramach przedsądu jest obowiązany brać pod uwagę z urzędu.

O kosztach postępowania kasacyjnego Sąd Najwyższy orzekł na podstawie art. 98 § 1 i 3 w zw. z art. 391 § 1 w zw. z art. 398²¹ w zw. z art. 520 § 2 k.p.c. w zw. z § 2 pkt 6 w zw. z § 5 pkt 6 w zw. z § 10 ust. 4 pkt 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie (Dz.U. z 2015 r. poz. 1800 ze zm.).

O kosztach nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej skarżącemu z urzędu w postępowaniu kasacyjnym orzeczono – przy uwzględnieniu § 8 pkt 6 w zw. z § 16 ust. 4 pkt 2 i § 4 ust. 3 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 3 października 2016 r. w sprawie ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej przez radcę prawnego z urzędu (t.j. Dz.U. z 2019 r., poz. 68), a także wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 23 kwietnia 2020 r. (SK 66/19, Dz.U. z 2020 r., poz. 769) – na podstawie § 2 pkt 6 w zw. z § 5 pkt 6 w zw. z § 10 ust. 4 pkt 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych (t.j. Dz.U. z 2018 r. poz. 265 ze zm.). Analiza statusu adwokatów i radców prawnych oraz ich roli w postępowaniu, w którym występują jako podmioty powołane i zobowiązane do zastępstwa prawnego, prowadzi do uznania, że różnicowanie ich wynagrodzenia, tj. obniżenie pełnomocnikom z urzędu wynagrodzenia, które otrzymaliby, gdyby występowali w sprawie jako pełnomocnicy z wyboru, nie ma konstytucyjnego uzasadnienia.

[as]

